

kriedové morénové rohovce zo Sliezska a južného Poľska čokoládový rohovec a jurský krakovský rohovec. Chronologicky sa z juhomoravskej skupiny nálezísk vymykajú Šakvice obojstranne precízne opracovanými segmentami a Mikulčice širšími pretiahlymi trapézmi, čo by indikovalo relatívne mladšie obdobie, než z akého pochádzajú ostatné lokality.

Posledná skupina nálezísk sa nachádza v okolí Přebora (poloha „statek“ a „bažantnice“). Surovinové zloženie dokladá väzbu na blízke zdroje morénových kriedových rohovcov, okrem ktorých sa v nálezových celkoch zistila aj prítomnosť radiolaritov a hrubých miestnych surovín.

Problematickú lokalitu Opava — Kylešovický kopec je možné na základe charakteristických hrotov s vrubom zaradiť skôr k neskorému paleolitu Poľska, než k mezolitu Sliezska.

Z typologicko–technologického hľadiska ide v prípade juhomoravských lokalít o regionálnu mezolitickú skupinu s autochtóнным vývojom z neskoropaleolitických skupín (tišovská skupina, masový výskyt „tarnowských“ úštepových škrabadiel) pod vplyvom technokomplexu z horného Podunajska (sk. Beuron–Coincy, výskyt uniformných tardenoiských hrotov) za silných vplyvov z Poľska, z oblasti komornického technokomplexu v období boreálu (vysoký podiel komornických hrotov v skupine mikrolitov). Pod vplyvom sa nemyslí fyzický prienik.

Na juhozápadnom Slovensku je situácia neistá. Slovenský materiál nemá totižto v poľských nálezových súboroch analógie a v Maďarsku je pre nespracovanosť mezolitu situácia neprehľadná. Dosiaľ boli lokality zo Slovenska zaraďované do sauveterrienu. Prijateľnejšia je však predstava domáceho vývoja s neskoropaleolitickými epigravetiénskymi tradíciami. Zaradenie do sauveterrienu mohlo vyplývať z toho, že tento západoeurópsky technokomplex sa vyvíjal na predpolí Álp práve z neskorého gravetiénu. Prítomnosť charakteristických trapézov chronologicky radí túto dolnopovážsku skupinu mezolitických lokalít na prelom boreálu a atlantiku.

Nálezové súbory z Bratislavy — Dúbravky a okolia Přebora nemožno pre nejasné nálezové okolnosti ani na základe typologicko–technologickej analýzy bližšie chronologicky zaradiť.

Všeobecne možno konštatovať, že pri produkcii kamenných nástrojov, ako pracovných častí, prevládajú funkčné aspekty (pragmatickosť pri ťažbe surovín a výrobe nástrojov) nad nefunkčnými (morfológická nejednotnosť v nadregionálnych vzťahoch). Početnejšia produkcia niektorých typov nástrojov môže súvisieť s orientáciou na spracovanie určitého druhu organického materiálu, alebo so štandardnými pracovnými postupmi (rutina) pri ich spracovaní (napr. škrabadlá — spracovanie kože). V budúcnosti by v tomto smere veľmi pomohli trasologické analýzy nálezových celkov.

Kvôli lepšiemu poznaniu mezolitu bude treba rozmnožiť počet nálezísk vo vytýpaných regiónoch, rozlišovať povrchové zbery od skúmaných lokalít, získať chronologické informácie z geologických profilov a v neposlednom rade rešpektovať predovšetkým fenomén jedinečnosti jednotlivých regiónov a tým nepreceňovať metódu analógie.

Petr Obšusta, Laténské osídlení jihozápadní Moravy, (Brno 1996). I.díl — 165 str., 6 map, II.díl — 287 str., III.díl — 136 tabulek.

Hlavním úkolem práce bylo shromáždit všechny dostupné archeologické prameny, včetně identifikace jejich topografické polohy, umožňující do jisté míry přehodnotit dosavadní představy o intenzitě a charakteru laténské osídlení na jihozápadní Moravě. Ukázalo se, že nejde o nepodstatnou periferii s řídkým a ojedinělým osídlením. Jižní část území (Znojensko a Břeclavsko) se otevírá do Podunají a její vývoj má spojitost s územím dnešního Rakouska, kde je doloženo velmi časně starolátenské osídlení. Právě jižní a jihovýchodní část Moravy má důležité postavení v rámci

keltského osídlení z fáze LT B1, a je doloženo koncentrací keltských kostrových pohřebišť v této oblasti (důležité postavení zde zaujímá nekropole v Boroticích). Část západní (Třebíčsko, Jihlavsko), má pak význam hlavně pro pozdně laténské období, kdy dochází ke koncentraci osídlení i na nejzápadnějším území sledované oblasti, hlavně v Jaroměřické a Jemnické kotlině, kde se nadmořské výšky pohybují kolem 430–450 m.n.m. Toto osídlení je patrně vázáno na zdroje nerostných surovin, které se právě v této oblasti poměrně hojně vyskytují (mapa 1). Na základě rozboru archeologických nálezů z jihozápadní Moravy jsem vyčlenil tyto tři horizonty:

První horizont laténského osídlení, který je shodný se stupněm LT A, zahrnuje jen osm sídlištních lokalit (mapa 2), a můžeme jej ztotožnit s první vlnou keltské expanze, která přišla z Podunají. Tyto keltské kmeny osídlily nejprve jižní a jihovýchodní část Moravy a pravděpodobně jen jihozápadní Morava, kde se nápadně koncentrují pozdně halštatská sídliště, nebyla touto vlnou okupována beze zbytku. Problematika přechodu mezi dobou halštatskou a laténskou není dosud s konečnou platností vyřešena, i když šlo o výrazný zlom ve vývoji pravěkého osídlení. Nejnovější pojetí předpokládá, že konec nositelů pozdně halštatské horákovské kultury, sídlící právě na území jižní a jihozápadní Moravy, nastal v průběhu 5.století před naším letopočtem, pod tlakem první vlny keltské expanze. Dosud jen velmi těžko můžeme rozeznat pozdně halštatskou od časně laténské keramiky. Z tohoto důvodu i ojedinelé nálezy časně laténských předmětů nemusí nutně dokládat etnickou přítomnost Keltů, ale může jít pouze o doklad obchodních či jiných kontaktů.

Druhý horizont keltského osídlení v sobě zahrnuje období trvání plochých kostrových pohřebišť, a souvisí s druhou vlnou keltské expanze a můžeme jej zařadit do období LT B1–C1. Nejstarší nálezy z počátku fáze LT B1 se soustřeďují v jižní části Moravy, záhy však Keltové osídlili prakticky celou příhodnou oblast Moravy. Tuto skutečnost dokládá i koncentrace pohřebišť ve sledované oblasti v povodí řek Jevišovky a Rokytne a částečně i řeky Dyje a Oslavy (mapa 3). Malá pohřebiště a ojedinelé hroby se objevily celkem na 26 lokalitách, počet hrobů činí 47 kostrových a jeden hrob žárový. Kostrové hroby dosahovaly půdorysných rozměrů průměrně kolem 2,5 m x 0,9 m a hloubky 1,5 m. K sídlištím z tohoto období můžeme přiřadit pouze 3 lokality, ale tento stav spíše souvisí se stavem bádání a se skutečností, že většinu laténských sídlišť, při absenci chronologicky citlivých nálezů, nelze přesněji datovat. Sídliště byla pravděpodobně malá, asi jen kolem 10 až 20 objektů a vlastní rozloha se pohybovala kolem 1–2 ha. Etapa plochých keltských pohřebišť končí v průběhu fáze LT C1. Od tohoto stupně dochází v keltské společnosti k velkým náboženským změnám, které se nejvýrazněji projeví změnou kostrového pohřebního ritu v ritus žárový. Žárový ritus se na Moravě objevuje ojedinelé již ve stupni LT B, aby pak v průběhu stupně LT C zcela převládl. Příkladem žárového pohřbu již ve fázi LT B1 je žárový hrob z lokality Borotice, který byl zároveň i jediný z celého území jihozápadní Moravy. Od fáze LT C2 jsou pak sídliště jediným pramenem pro poznání keltského osídlení. Pohřebiště či hroby, které by byly současné s těmito sídlišti, neznáme z téměř celého území obývaného Kelty na východ od Rýna. Tato skutečnost nejspíše souvisí s přeměnou kostrového ritu v ritus žárový. Je také možné, že v tomto období došlo ke zchudnutí inventáře žárových hrobů natolik, že tyto hroby nelze archeologicky postihnout. Další možností pak je, že došlo ke změně ukládání spálených pozůstatků zemřelých, např. ukládání popela zemřelých do uren a jejich umístění v přibytých pozůstatcích, jak je známo i ze současné doby. Nebo mohlo jít o vysypávání či rozptylování popela zemřelých na určitém posvátném místě bez doprovodu dalších atributů (podobně jako opět je to u současného pohřbívání na „rozptylových loučkách). Všechny tyto důvody mohou být příčinou toho, proč dosud tato pohřebiště nenacházíme. Při řešení této otázky by snad mohla napomoci interdisciplinární spolupráce s obory, jakými jsou religionistika či etnologie.

Třetí a poslední horizont laténského osídlení tvoří období LT C2–D1, ze kterého známe pouze sídlištní nálezy. Právě do tohoto období můžeme zařadit převážnou část sídlišť z území jihozápadní Moravy, i když i zde musíme počítat s omezenou vypovídací hodnotou keramiky, zvláště u málo početných souborů. Počet sídlišť v tomto období činí 103, toto číslo však nebude úplně přesné, neboť např. z katastru obce Palice je z různých tratí uváděno 10 sídlišť. Je pravděpodobnější, že se jedná o méně sídlišť, rozložených na těsně spolu sousedících tratích. Keltské osídlení Moravy končí ve stupni LT D1 a v následujícím stupni LT D2 již nepokračuje. Výjimku tvoří pouze hornatá oblast severovýchodní Moravy při dnešních hranicích se Slovenskem, kde pokračuje osídlení lidem púchovské kultury i ve stupni LT D2.

Konec keltského osídlení se nespojuje s jejich násilným zánikem, spíše můžeme předpokládat jejich pokojný odchod, podobně jako odchod kmene Helvetiů v roce 58 př.n.l. z území dnešního Švýcarska do Galie. Můžeme dokonce uvažovat, zda se ke stěhování Helvetiů nepřipojili bójští obyvatelé z území Čech a Moravy. Příčin tohoto odchodu Keltů z našeho území bylo pravděpodobně několik. Byly to jejich konflikty s norickým královstvím na jihu, na východě pak probíhala expanze dáckých kmenů krále Burebisty a konečně ze severu neustále vzrůstal tlak germánských kmenů. Tyto konflikty pak patrně přerušily intenzivní dálkový obchod s územím římské říše a tím se zastavil i zdroj bohatství plynoucí z tohoto obchodu.

Marek Madaj, Středověké kláštery na Moravě ve světle archeologických pramenů (Brno 1996). I.díl — text 176 str., II.díl — katalog a obrazová příloha, 174 str., 81 tab.

Diplomová práce shrnuje dosavadní výsledky bádání v oblasti středověké monasterologie na území Moravy, časově vymezené od doby jejich vzniku až do počátku husitských válek, které představují jeden z nejdůležitějších mezníků ve vývoji řádových institucí na našem území.

Výzkum areálů předhusitských církevních institucí patří k opomíjeným odvětvím středověké historické archeologie. Tento obor zaostává jednak počtem a rozsahem terénních výzkumných prací, jednak zpracováváním výsledků do publikovatelné podoby a především celkovým shrnutím této problematiky v rámci všech medievistických disciplín.

Po stránce archeologické jsou středověké konventní stavby zpracovány jen v dílčích pracích, týkajících se jednotlivých lokalit nebo tématických oblastí. Základní práce P. Sommera se týkají hlavně problematiky české. Moravská monastická archeologie většinou postrádá tak důležité celkové shrnující práce, soustředěné na jednu zkoumanou konventní lokalitu, jako je např. práce J. Pojsla o velehradském klášteře.

Kromě specializovaně zaměřených prací ve své diplomové práci poprvé se pokouším o shrnutí této problematiky z archeologického hlediska.

Práce je členěna na dva díly. První část informuje o dějinách všech dosavadních archeologických výzkumů konventních areálů na území Moravy (str. 5–25). Dále podává přehled historického vývoje těchto institucí (str. 26–48) a základní uměnovědný exkurs o konventní architektuře (str. 49–70). Těžiště prvního dílu spočívá v rozboru konventní hmotné kultury (str. 71–133). Zejména se týká stavebních materiálů, vybavení staveb, keramiky, skla, kovových předmětů a zbraní. Pozornost je věnována i projevům duchovní kultury a hlavně konfrontaci konventní hmotné kultury s ostatním prostředím soudobé Moravy.

Druhý díl diplomové práce obsahuje katalog všech předhusitských konventních institucí na území Moravy (str. 1–164). Kromě klášterů a kartuzií obsahuje i řádová proboštví spolu